

Szabó Mihály Gizella

A KÖZOKTATÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ NÉHÁNY FOGALOM MAGYAR MEGNEVEZÉSÉRŐL (3)

A műveltségterületekről és a keresttantervi elemekről bővebben

Cikksorozatunk elején már volt arról szó, hogy a tantervi reformot követően a tanulók által elsajátítandó tananyag-tartalom több, hasonló profilú tantárgyat összekapcsoló ún. *műveltségi terület (vzdelávacia oblast)* között oszlik meg. Magyarországon és Szlovákiában ezek nem teljesen fedik egymást, ezért most tekintsük át mind a két rendszert. Magyarországon a Nemzeti Alaptanterv az alábbi műveltségi területeket különbözteti meg: *magyar nyelv és irodalom* (nemzetiségi iskolákban nemzetiségi nyelv és irodalom, valamint magyar nyelv és irodalom), *idegen nyelvek, matematika, ember és társadalom, ember és természet, Földünk – környezetünk, művészetek, informatika, életvitel és gyakorlat, testnevelés és sport*. Szlovákiában az állami oktatási programokban az alábbi műveltségterületek szerepelnek (a szlovák megnevezés után az általam javasolt magyar megnevezés áll): *jazyk a komunikácia – nyelv és kommunikáció, matematika a práca s informáciami – matematika és információkezelés, príroda a spoločnosť – természet és társadalom* (alsó tagozaton), *človek a príroda – ember és természet, človek a spoločnosť – ember és társadalom* (a felső tagozaton és a középszintű iskolában), *človek a hodnoty – ember és értékek, človek a svet práce – ember és munka, umenie a kultúra – művészet és kultúra, zdravie a pohyb – egészség és mozgás*.

A *tantárgyközi kapcsolatok (medzipredmetové vzťahy)* fontosságára már a tantervi reformokat megelőzően is felhívták a figyelmet a különböző közoktatási dokumentumok, most azonban az alaptantervek már nevesítik is a tantárgyközi elemeket. A kérdéssel mélyrehatóan foglalkozó Kerber Zoltán szerint ezek olyan aktuális problémák, amelyekre az iskolának választ kell adnia: „Ezek a témák keltik fel legjobban a diákok érdeklődését is. Ezeket hívjuk keresttantervi témáknak, ezek a témák teremtik meg a kapcsolatot az iskola és a realitás között. Ezeknél a témáknál kapnak igazi választ arra a kérdésre a diákok, hogy: Mire szolgál

mindaz, amit az iskolában tanulunk?“

A keresttantervi elem (téma) alapjában véve az oktatás során elsajátítandó kompetenciákat, kompetencterületeket is magában foglalja, ezért a szakirodalomban ilyen megnevezés alatt is találkozhatunk e fogalommal. A NAT a fogalomértelmezések között feltünteteti a *keresttantervi elem* kifejezést, viszont a *Fejlesztési területek – nevelési célok* fejezetcím alatt tárgyalja őket.

Aktuális témákról lévén szó, a keresttantervi elemek (témák, kompetenciák) az európai országokban sok hasonlóságokat mutatnak, így például egy 2001-es nemzetközi konferencián a szakértők 27 európai ország keresttantervi témákkal kapcsolatos oktatási gyakorlatát áttekintve 15 területet különítettek el: *egészséges életre nevelés, sport, élethez való viszony; környezeti, ökológiai nevelés; állampolgárrá nevelés, emberi jogok, együttműködés, politikai kultúra, békére nevelés; kommunikációs képességek, szociális képességek, olvasás, szóbeli kommunikáció; médiaismeret, információskommunikációs technológia; tanulás tanulása; kritikai gondolkodásra nevelés; művészeti nevelés; filozófiai nevelés, etika, társadalom; interkulturális nevelés; problémamegoldás; nemzetközi dimenziók; közlekedésbiztonság; munkaerőpiacra kapcsolatos ismeretek; fogyasztói tudatosság; karrier, élet-pálya-építés*.

Ha ezeket összevetjük a cikksorozat első részében közölt kulcskompetenciákkal, láthatjuk, hogy részben egybeesnek azokkal. Ezért a tantárgyközi elemek között rendszerint a többi (vagy azok közül néhány) jelenik meg. A tantárgyközi elemek „listája” nemcsak országokként változó, egy-egy országban is eltérések lehetnek a különböző időszakok között. Példa erre Magyarország, ahol az egyes nemzeti alaptantervek között (1995, 2003, ill. 2012) ebből a szempontból meglehetősen jelentős különbségek vannak, és a keresttantervi témák száma folyamatosan bővült. A 2012-es NAT a *nevelési célok* cím alatt az alábbi kerest-

tantervi témákat, elemeket sorolja fel: *erkölcsi nevelés; nemzeti öntudat, hazafias nevelés; állampolgárságra, demokráciára nevelés; az önismeret és a társas kultúra fejlesztése; a családi életre nevelés; a testi és lelki egészségre nevelés; felelősségvállalás másokért, önkéntesség; fenntarthatóság, környezettudatosság; pályaorientáció; gazdasági és pénzügyi nevelés; médiatudatosságra nevelés; a tanulás tanítása*.

A szlovák közoktatási dokumentumok jelenleg ennél kevesebb, összesen 8 keresttantervi témát tüntetnek fel, ezek a következők (az egyes oktatási szintek között e tekintetben eltérések vannak): *osobnostný a sociálny rozvoj; environmentálna výchova; mediálna výchova; multikultúrna výchova; dopravná výchova, výchova bezpečnosti v cestnej premávke; ochrana života a zdravie; regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra; tvorba projektu a prezentačné zručnosti*. Az intézményi oktatási-nevelési programoknak elvileg e keresttantervi témákat is tartalmazniuk kellene, a magyar iskolák intézményi programja viszont nagyrészt csak szlovák nyelven van meg (legalábbis az általam átnézett honlapok ezt mutatják), ezért aránylag kevés adatom van arra, hogyan nevezik meg ezeket a témákat iskoláinkban. A megvizsgált honlapokon általában a nem mindig megfelelő szó szerinti fordításokkal talákoztam, illetve néhány esetben a változatosság is megfigyelhető, pl. *regionális nevelés* : *régióismeret* : *régióismereti nevelés*; *environmentális nevelés* : *környezeti nevelés*. A cikksorozat első részében ismertetett elveknek megfelelően a magyar megnevezések megalkotásakor ajánlatos figyelembe venni az európai uniós szövegek terminológiahasználatát, illetve a magyarországi gyakorlatot, ennek megfelelően a szlovákiai keresttantervi témák magyar neveként az alábbiakat javaslom: *osobnostný a sociálny rozvoj – az önismeret és a társas kultúra fejlesztése; environmentálna výchova – környezeti nevelés v. környezettudatosságra nevelés; mediálna výchova – médiatudatosságra nevelés; multikultúrna výchova – multikulturális nevelés; dopravná výchova, výchova bezpečnosti v cestnej premávke – közlekedésbiztonságra nevelés; ochrana života a zdravie – élet- és egészségvédelem; regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra – hon- és helyismereti nevelés, hagyományos népi kultúra; tvorba projektu a prezentačné zručnosti – projektkészítés és prezentációs készség*.